

РОЗДІЛ III

Регіональні студії

УДК 323.174(410):352.07

Наталія Коцан,

доктор географічних наук, професор,

завідувач кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

intrel-region.dep@eenu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8157-5070>

Тарас Гурський,

магістр кафедри міжнародних відносин і регіональних студій,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

<https://doi.org/10.29038/2524-2679-2020-01-132-137>

ПРОЦЕС РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Здійснено аналіз процесу регіоналізації у Великій Британії. Визначено основні сучасні тенденції регіоналізації та їх роль у політичних процесах Великої Британії. Розглянуто позитивні зрушення в британському суспільстві, причиною яких стало розширення кола владних компетенцій місцевих органів. Установлено, що регіоналізацію можна розглядати як результат загального процесу кризи держави, що виражається в дифузії влади, тобто вона переходить як вгору – до транснаціональних організацій, так і вниз – до регіонів та інститутів громадянської спільноти. Загальні причини регіоналізації виступають у прагненні зробити владу більш ефективною, перекласти на регіональну владу частину повноважень за прийняття рішень, задовольнити потреби тих чи інших прошарків суспільства до самоуправління. Висвітлено те, що проблема регіоналізації всередині країни виникає на сьогодні в багатьох країнах на основі ідей автономії, спираючись на історію, географію, культуру та інші шляхи, які йдуть углиб століть та тисячоліть. Однак саме зараз створюються зручні умови для розповсюдження самої ідеї регіоналізації, відродження подібних процесів із новою силою, на які діють численні каталізатори, головним із яких виступає глобалізація. Національні менишини продовжують заявляти про свою роль й отримують активну підтримку та захист зі сторони міжнародного співтовариства, твердо спираючись на норми міжнародного права, використовуючи можливість донести свою позицію до світової спільноти й об'єднати однодумців, використовуючи всі можливі засоби.

Ключові слова: Велика Британія, регіоналізація, політичні процеси, британське суспільство.

1. ВСТУП

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні політичні та економічні процеси у світі характеризуються все більшим впливом двох

взаємопов'язаних тенденцій світового розвитку – глобалізації й регіоналізації. Особливого значення регіоналізація набуває у зв'язку з процесами європейської інтеграції, що вимагає від країн-членів Європейського Союзу, у нашому випадку виступає Велика Британія, вироблення спільних підходів до регіонального розвитку, застосування відповідних механізмів формування та реалізації регіональної політики на загальноєвропейському й національному рівнях.

Аналіз дослідження із цієї проблеми. Питання, які розкривають сутність процесів інтеграції, регіоналізації та глобалізації посідають чільне місце в наукових дослідженнях як вітчизняних, так і іноземних учених. Серед них потрібно відзначити роботи вітчизняних науковців, зокрема О. Білоруса, І. Бураковського, В. Лісничого, В. Грищенко, О. Радченко, В. Сухенко та ін., а також зарубіжних – Б. Баласса, О. Бейя, Е. Чуличкова, Г. Щедрова, Ж. Лакруа й ін. [2; 4; 6; 7; 8;]. Незважаючи на інтерес науковців до вивчення проблем інтеграції й пов'язаних із нею процесів, поза увагою дослідників не залишалося питання регіоналізації та її ролі у формуванні сучасних тенденцій світового розвитку, проте регіоналізація як явище потребує подальшого наукового дослідження.

Мета статті – визначити основні аспекти регіоналізації Великої Британії. **Головне завдання** – дослідити вплив регіоналізації на політику Великої Британії на міжнародній арені та те, як цей процес впливає на внутрішню політику країни.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У Великій Британії із середини минулого століття проблема регіоналізації набула особливої гостроти. Це пояснюють тією обставиною, що складові частини Королівства (Шотландія, Уельс, Північна Ірландія) ще в 1960-ті роки почали активно висувати аргументовані претензії до центрального уряду, вимагаючи розширення своїх владних компетенцій і децентралізації прийняття рішень. Методологічною основою таких претензій слугувала концепція деволюції, сформульована ще 1919 р. Політична деволюція «в буквальному значенні слова означає передачу вищим органом своїх повноважень нижчим органам» [5]. У Великій Британії регіоналізація досягла свого політичного апогею, коли 1999 р. створено регіональні представницькі органи – Парламент Шотландії та Асамблею Уельсу, яким від центру передано низку владних повноважень (передусім їм передано компетенції у врегулюванні проблем соціального розвитку (освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення тощо). Зауважимо, що впровадженням деволюції центральний уряд Великої Британії намагався блокувати сепаратистські тенденції в регіонах (передусім у Шотландії та Північній Ірландії), знизити політичну напругу між центром і провінціями шляхом перерозподілу владних повноважень на користь регіонів.

Упродовж багатьох років після 2007 р. питання регіоналізації перебувало в латентному стані, але на початку 2012 р. це питання знову стало об'єктом дискусій у британській спільноті. Пов'язано це з тим, що коаліційна влада консерваторів і ліберал-демократів Камерона Клегга запропонували створити незалежну експертну комісію з цього питання. Керівником комісії став видатний політичний діяч У. Маккей. На наступний рік комісія надала рекомендації. Основний зміст зводився до того, що всі англійські внутрішні питання повинні обговорюватись англійськими депутатами на рівні комітетів, але затверджуватись – усіма членами парламенту. Діяльність комісії мала компромісний характер, що й відобразилося на вмісті документів. Це трішки заспокоїло англійське суспільство. Хоча проблема залишалася дискусійною не лише на рівні влади, але й на рівні місцевому, проте здійснено кілька заходів, саме на місцевому рівні, тобто міста та регіони наділяли себе автономним і напівавтономним статусом. При цьому лейбористи намагалися проводити політику автономізації регіону на основі дев'яти адміністративно-територіальних одиниць [3].

Ініційовано навчання відділень регіонального розвитку та регіональних палат, які, до речі, не були виборними. Правда, ця тенденція не отримала широкої підтримки виборців. У 2003 р. уряд прийняв Акт про підготовку до створення регіональних угруповань. І на референдумі 2007 р. про створення регіонального парламенту Англії в одному з регіонів північно-східної Англії 78 % виборців, які брали участь у ньому, не підтримали цю ідею. І хоча процес за створенням у регіонах агентств економічного розвитку різного рівня й регіональних палат із представників бізнесу, влади та експертного співтовариства тривав, він не став широкомасштабним. Поступово уряд Г. Брауна почав скасування цих установ. У 2010 р. новий уряд із консерваторів просто ліквідував ці органи, що призвело до того, що в регіонах Англії не було управлінських інститутів. Потрібно все ж мати на увазі, що одна з ініціатив уряду лейбористів щодо регіоналізації Англії була успішною, а саме введення виборного управління Великого Лондона, кандидатури мера й депутатів асамблеї вибирали.

Іншим напрямом з регіоналізації Англії став своєрідний рух за надання більшої самостійності великим міським утворенням регіону. Той факт, що в містах учасниках об'єднання сконцентровано понад чверть британської промисловості, свідчить про їх солідарний політичний і лобістський потенціал. У цій програмі взяли участь мери великих міст Лондона, Бірмінгема, Манчестера, Лідса, Ліверпуля та ін. Однією з вимог цього об'єднання була вимога надання суттєвої фінансової допомоги великим міським конгломератам. Поряд із цим об'єднанням із кінця першого десятиліття нового століття почала реалізовуватися програма «Міський виклик», що передбачає поліпшення умов у сфері освіти й молодіжної політики (створення умов для молоді на ринку праці завдяки спільним діям шкіл, батьків, учнів і місцевої влади). Ця програма реалізовувалася в низці міст Центральної Англії й у Манчестері. На зростання

полярності об'єднаних дій міст британський уряд відреагував таким чином: у 2010 р. призначений міністр у справах децентралізації міст, а у 2011 р. у рамках проекту Д. Кемерона «Велике суспільство» прийнято законодавчі акти щодо децентралізації місцевого управління. Відповідно до цих актів, повноваження адміністрацій міст, а також різних добровольчих організацій, благодійних фондів і т. ін., які представляли інтереси міських громад, розширилися [1]. Із новою силою питання регіоналізації зазвучало після референдуму про незалежність Шотландії восени 2014 г. Після референдуму в шотландському суспільстві стали висуватися вимоги створити новий баланс між центром – Лондоном – регіонами – Готланд, Англії, Північної Ірландії й Уельсом. Справа в тому, що Англія поділена на дев'ять адміністративно-територіальних одиниць і не має свого законодавчого органу, який мав би права, надані регіонами. Цьому багато в чому посприяв і сам прем'єр-міністр Д. Кемерон, який після оголошення результатів референдуму пообіцяв сприяти подальшій передачі більших повноважень містам і регіонам Сполученого Королівства. Він заявив що влада в найближчий час скаже більше про передачу подальших повноважень у містах і регіонах Великобританії. Правда, ці обіцянки викликали сумніви в представників низки партій, у тому числі Партії незалежності Сполученого Королівства Н. Фарадж, Він, зокрема, заявив що пропозиції Д. Кемерона про більшу деволуцію в Англії не йдуть досить далеко. «Англіїці становлять 86 % населення цього Королівства. Решту 18 років вони залишалися без уваги. Але, як і раніше, зберігається ситуація, коли шотландські депутати можуть голосувати в Палаті громад і з чисто англійських питань. Я думаю, що більшість англійців хочуть справедливого врегулювання», – заявив він.

Під час обговорення результатів референдуму Д. Кемерон підняв питання про можливість позбавити шотландських парламентарів права брати участь в обговоренні чисто англійських питань у британському парламенті. В одному зі своїх виступів він висловив таку думку: «Я давно вважав, що вирішальна роль у цьому національному обговоренні перебувати в Англії. Ми почули голос Шотландії й тепер мільйони голосів Англії теж повинні бути почутими». Потрібно відзначити, що 22 жовтня 2015 р. палата громад підтримала законодавчу ініціативу про прийняття закону «Англійські голосу» для англійських законів. Отже, процеси регіоналізації стають незаперечним фактом політичного розвитку сучасної Великобританії. На думку дослідників, політичний розвиток країни буде відбуватися в деволуційному руслі [7].

Референдум про вихід Великобританії з ЄС став ще одним дуже важливим етапом у справі регіоналізації. Він проведений 23 червня 2016 р. І його результати стали сенсаційними. Як повідомляло ВВС, за результатами підрахунку голосів, у всіх 382 округах за вихід із Євросоюзу проголосували 51,9 % виборців, проти – 48,1 %. Важливо відзначити, що більшість жителів Шотландії й Північної Ірландії проголосували за те, щоб залишитися в ЄС, Англія й Уельс – в основному за вихід. Показово, що, за винятком трьох промислових центрів – Бірмінгема, Нотінгема та Шефільда, – населення

найбільших англійських міст, у тому числі й Лондона, висловилося за збереження членства країни в ЄС. Тепер досить активно обговорюється питання щодо того, наскільки влада цих міст залучатимуться до переговорного процесу про розподіл повноважень між центральною та регіональною владою. Це пов'язано з тим, що багато нормативних актів ЄС у результаті виходу країни з Європейського Союзу передаватимуться Вестмінстеру [5]. А оскільки закони й нормативні акти ЄС впливали на регіональне законодавство, то міста повинні мати право брати участь за столом переговорів, коли приймаються рішення про те, як замінювати закони ЄС.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, питання про регіоналізацію власне Великої Британії залишається досить гострим і вкрай важливим для долі країни. Важко передбачити майбутнє Великобританії та її регіонів. Можна лише сказати, що проведена Вестмінстером регіональна політика заклала основи глибоких змін як у політико-адміністративній та державно-правовій сферах, так і в суспільно-політичному та політико-культурному житті сучасної Великої Британії. Підсумовуючи, зазначимо, що регіоналізація є складним явищем, яке характерне для багатьох країн світу. Цей процес розглядається як прагнення регіонів тієї чи іншої країни до самоствердження, до збереження власної самобутності й протидіяти надмірній централізованості влади з боку держави. Дослідження сучасних тенденцій регіоналізації у Великій Британії показало, що її процеси органічно пов'язані з внутрішніми та європейськими процесами інтеграції й глобалізації, де регіони як суб'єкти посідають одне з провідних місць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Иванов, И. (1997). Европа регионов. *Мировая экономика и международные отношения*, № 9. С. 6.
2. Лакруа, Ж. *Чи потребує Європа загальних цінностей? Важливість ліберальної парадигми для осмислення політичної ідентичності Європейського Союзу*. URL: http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Lacroix_ukr.html.
3. Перегудов, С. (1996). *Тэтчер и тэтчеризм*. Москва: Наука, 301 с.
4. *Регіоналізація і вибори як засоби удосконалення владних відносин в Україні: теорія і практика: монографія*/В. В. Лісничий, В. О. Грищенко, О. В. Радченко та ін. Харків: Вид-во ХарПІ УАДУ «Магістр», 2003. 580 с.
5. Коровкин, В. (1998). Европейская интеграция и региональная политика. *Мировая экономика и международные отношения*, № 10, С. 93–101.
6. Сухенко, В. В. (2009). Питання транскордонного співробітництва у регіональній політиці Європейського Союзу: теоретичний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*, № 22, С. 78–80.
7. Чуличкова Е. Д. (1990). Понятие и виды деволюции в британском государствоведении. *Вопросы территориально-политического устройства государства и развитие политической системы общества*. Свердловск: СЮИ. С. 89–103.
8. Щедрова Г. П. (2000). Особливості формування регіональної політики на сучасному етапі. *Регіональна політика в Україні: стан та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Харків, С. 159–160.

THE PROCESS OF REGIONALIZATION IN THE UK

The analysis of the process of regionalization in the UK and the main modern trends of regionalization and their role in the political processes of Great Britain are determined. The positive developments in British society are considered, the reason for which was the expansion of the circle of power competencies of local authorities. It has been established that regionalization can be considered as the result of the general state crisis process, expressed in the diffusion of power, that is, it goes both up – to transnational organizations, and down – to the regions and institutions of the community. The general causes of regionalization are the desire to make the government more efficient, to shift to the regional authorities a part of the decision-making powers, to satisfy the needs of various sectors of society for self-government. It is noted that the problem of regionalization within the country arises today in many countries based on the ideas of autonomy based on history, geography, culture and other paths that go back centuries and millennia. However, right now, convenient conditions are being created for spreading the very idea of regionalization, the revival of such processes with renewed vigor, which are affected by numerous catalysts, the main one being globalization. National minorities continue to declare their role and receive active support and protection from the international community, firmly relying on international law, using the opportunity to convey their position to the international community and unite like-minded people using all possible means.

Key words: United Kingdom, regionalization, political processes, British society.

REFERENCES

1. Yvanov, Y. (1997). Evropa rehynov. *Myrovaia ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheniya*, № 9, P. 6.
2. Lakrua, Zh. *Chy potrebuie Yevropa zahalnykh tsinnostei? Vazhlyvist liberalnoi paradyhmy dlia osmyslennia politychnoi identychnosti Yevropeiskoho Soiuzu*. URL: http://rethinking-democracy.org.ua/themes/Lacroix_ukr.html.
3. Perehudov, S. (1996). *Tetcher y tetcheryzm*. Moskva: Nauka, 301 p.
4. *Rehionalizatsiia i vybory yak zasoby udoskonalennia vladnykh vidnosyn v Ukraini: teoriia i praktyka*: monohrafiia/V. V. Lisnychyi, V. O. Hryshchenko, O. V. Radchenko ta in. Kharkiv: Vyd-vo KharRI UADU «Mahistr», 2003. 580 p.
5. Korovkyn, V. (1998). Evropeiskaia yntehratsiia y rehionalnaia polytyka. *Myrovaia ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheniya*, № 10, P. 93–101.
6. Sukhenko, V. V. (2009). Pytannia transkordonnoho spivrobotnytstva u rehionalnii politytsi Yevropeiskoho Soiuzu: teoretychnyi aspekt. *Investysii: praktyka ta dosvid*, № 22, P. 78–80.
7. Chulychkova, E. D. (1990). Poniatye y vydu devoliutsyy v brytanskom hosudarstvovedenyu. *Voprosu terrytoryalno-polytycheskoho ustroistva hosudarstva y razvytye polytycheskoi systemu obshchestva*. Sverdlovsk: SIuY, P. 89–103.
8. Shchedrova, H. P. (2000). Osoblyvosti formuvannia rehionalnoi polityky na suchasnomu etapi. *Rehionalna polityka v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku*: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kharkiv, P. 159–160.

Матеріал надійшов до редакції 19.11.2019 р.